

Navýšení rozpočtu na obranu musí jít ruku v ruce s posílením transparentnosti

15.5.2025 - | Transparency International ČR

Česká republika, stejně jako další evropské země, plánují navýšit veřejné výdaje na obranu. V politické debatě zaznívají různé názory na tempo a strop tohoto navýšování. Markantní rozdíly pak v řešení této problematiky především vidíme mezi vládou a opozicí.

Premiér Petr Fiala (ODS) uvedl v únorovém projevu při příležitosti tříletého výročí války na Ukrajině, že je třeba zvýšit obranné výdaje na 3 % HDP. „Musíme dokázat tyto peníze zajistit a musíme se postarat o to, aby byly utráceny rozumně a účelně,“ řekl premiér.

Předseda hnutí ANO Andrej Babiš, dosavadní favorit v průzkumech na vítězství v podzimních sněmovních volbách, na začátku března tvrdil, že Česko zbrojit nepotřebuje.

V otevřeném dopisu Fialovi píše, že: „posilování složek bezpečnostního systému bylo vždy programovou prioritou hnutí ANO, a že se ANO nikdy nebránilo navýšování obranného rozpočtu. Brání se však netransparentním nákupům a způsobu, kterým současná vláda Petra Fialy zbrojí.“

Důvodem vlny zbrojení je nejen stále probíhající válka na Ukrajině, ale i opětovný návrat Donalda Trumpa do Bílého domu. Ten trvá na tom, aby členské země NATO navýšily své výdaje na obranu až na 5 % HDP.

Na potřebě zbrojit se v březnu tohoto roku shodly bezmála dvě desítky lídrů západních zemí na summitu v Londýně poté, co USA přerušila dodávky vojenské pomoci Ukrajině.

Ministr obrany USA Pete Hegseth: Dvě procenta na obranu nejsou dost. Od států NATO bude potřeba až 5 procent, abychom byli schopní čelit hrozbám, jako je Rusko nebo sílící Čína, která má také své vlastní ambice. pic.twitter.com/GG4W6XMyr9

— ČT24 (@CT24zive) February 13, 2025

Z jednoho procenta na tři

Členské země NATO se v roce 2006 zavázaly vydávat na obranu nejméně 2 % HDP, přičemž byl tento požadavek ještě posílen v reakci na anexi Krymu v roce 2014.

Česko tuto kvótu splnilo poprvé až v roce 2024, mezi lety 2014 a 2023 činily české obranné výdaje v průměru pouze 1,26 % HDP ročně. Česká republika plánuje postupné navýšování výdajů na obranu – každoročně o 0,2 % HDP, aby v roce 2030 dosáhla cíle 3 % HDP.

Loni náklady na obranné výdaje tvořilo 166,8 miliard korun, což je ekvivalent 2,09 % HDP. V roce 2025 jsou plánované výdaje 160,8 miliard korun, stanovené podle Makroekonomické predikce Ministerstva financí ČR z dubna 2024, v níž se kalkulovalo s poklesem nominálního HDP (tedy HDP nezohledňující inflaci).

Celkem 154,4 miliard z této částky je rozpočet Ministerstva obrany (MO), zbývající prostředky byly rozděleny mezi další státní instituce, které se podílejí na obraně státu.

Resort obrany plánuje na příští rok projekty v hodnotě 2,3 % HDP, uvedla ministryně Jana Černochová (ODS) s tím, že podíl výdajů na obranu by měl v dalších letech nadále růst.

Podle Koncepce výstavby Armády ČR 2025 má jít 60 % armádního rozpočtu na modernizační projekty kvůli současné bezpečnostní situaci a dosavadnímu podfinancování. Podle odhadů mluvčí generálního štábu české armády Magdaleny Dvořákové bude tato výstavba stát okolo 300 miliard korun.

Na sklonku „éry mírové dividendy“

Evropská komise v reakci na destabilizaci světové politiky představila takzvanou Bílou knihu o budoucnosti evropské obrany. Ta vyzývá členské státy EU k tomu spolupracovat při nákupu vojenské techniky a také k využití nástrojů, které Evropská unie nabízí.

Takovým nástrojem je nově zavedený SAFE (Security Action for Europe), díky němuž dostanou členské státy možnost žádat o půjčky na investice do obranyschopnosti, bez ohledu na dosavadní rozpočtové deficity. EU na projekt alokuje až 150 miliard eur (v přepočtu asi 3,75 bilionu korun).

Jednou z podmínek poskytnutí úvěru je mimo jiné upřednostňování výběru evropských společností. Alespoň 65 % konečné ceny musí tvořit evropské součástky, aby tak zakázky podpořily evropskou ekonomiku a spolupráci.

Evropa čelí bezprecedentním hrozbám, a proto potřebuje silnější a modernější obranu.

Bílá kniha pro evropskou obranu stanovuje, jak:

□ posílit obranu EU,

□ odstranit kritické nedostatky,

□ podpořit evropský obranný průmysl.

□ <https://t.co/DmVo5GnZUn>

Q&As: <https://t.co/5NrLikV2GW> [pic.twitter.com/pwbGCeUCRw](https://t.co/pwbGCeUCRw)

— Evropská komise v ČR (@ZEK_Praha) March 19, 2025

Na investici se mohou podílet pouze země EU, nadále Norsko, Island, Lichtenštejnsko jakožto členské země Evropského hospodářského prostoru a zároveň členové Evropského sdružení volného obchodu, a Ukrajina. Tato podmínka se netýká obranných produktů jako jsou protivzdušné a protiraketové systémy nebo větší drony.

Maximální hodnota úvěru je 1,5 % z HDP dané země. Budeme-li vycházet z HDP za rok 2023, Česká republika by tak mohla dostat půjčku v hodnotě až 114 miliard korun, nicméně o jednotlivých částkách bude rozhodovat Evropská komise.

Předsedkyně Komise Ursula von der Leyenová uvedla, že se již nedá spoléhat na dosavadní „bezpečnostní architekturu“.

Podle Bílé knihy je pro bezpečnost Evropy klíčový výsledek ruské invaze na Ukrajinu, nicméně Evropská komise bere na vědomí i nestabilitu v oblasti Blízkého východu, nárůst extremismu v Africe a rostoucí nebezpečí hybridních hrozeb, jako jsou dezinformace, špionáže nebo kybernetické útoky.

Plán na posílení obranyschopnosti Evropy se opírá o spolupráci. Jednotlivé státy mají možnost žádat o úvěry společně a zdrojové studie o které se plán opírá, mluví o nedostatečné spolupráci v různých

oblastech ekonomiky, včetně obrany.

„Možné navýšení prostředků na obranu je dobrý signál, že to Česká republika myslí se svojí suverenitou vážně. Navýšení ale také musí reflektovat požadavky na elementární transparentnost, která v tuto chvíli v ČR v této oblasti chybí. Jde tak o příležitost, kterou si česká politická reprezentace nesmí nechat ujít,“ vysvětluje Marek Chromý, vedoucí analytik TI, který se specializuje na obranný sektor.

Opakované netransparentní transakce ministerstva

Zatímco výdaje na obranu porostou, zkušenosti ukazují, že Ministerstvo obrany čelilo opakovaným problémům s neprůhlednými akvizicemi.

Například v roce 2018, kdy ministerstvo vypsallo výběrové řízení na nákup 210 pásových bojových vozidel pěchoty (BVP). O rok později, v roce 2019, zveřejnilo MO technické požadavky vozidel, například musela uvést 11 vojáků a disponovat kanonem ráže 30 milimetrů.

Do užšího výběru postoupili tři uchazeči, a to švédská BAE Systems, španělská GDELS a německá Rheinmetall Landsysteme. Žádná z těchto nabídek ale nesplňovala všechny požadavky MO, a tak byl tendr zrušen. TI tuto zakázku dlouhodobě aktivně sledovala.

V Transparency aktivně zakázky @ObranaTweetuje sledujeme a vedeme s ministrem otevřenou komunikaci, kdy nám slíbil totéž směrem k veřejnosti.

V TI nechceme další kauzy, které ohrozí veřejné finance a občané opět budou platit špatná rozhodnutí politiků. <https://t.co/XkcMmJSvxs> pic.twitter.com/rz3HsoqGvR

— Transparency International (@Transparency_CZ) August 21, 2019

Poté, co ministerstvo podepsalo smlouvu s právní kanceláří HAVEL & PARTNERS, která měla provést právní analýzu tendru, se vláda nakonec rozhodla pro přímé jednání s BAE Systems navzdory nesplnění původních požadavků.

Resort obrany místo původních 210 vozidel nakoupil 246 a původní cena se z plánovaných 52 miliard korun potenciálně zvedla až na 71 miliard. To vyplynulo z návrhu rozpočtu MO na rok 2024.

Původní odhad nákladů činil 51,7 miliardy korun, jak uvádí nezávazné memorandum o porozumění, nicméně ministerstvo rozšířilo objednávku o dalších 36 vozidel, a cena se tak navýšila na 59,7 miliardy korun. Výsledná částka se ale může ještě zvýšit na základě inflační doložky, kvůli které si resort v rozpočtu na rok 2024 na akvizici vyhradil 70 miliard korun.

V roce 2024 obrana nakoupila také tři bezpilotní vrtulníky Skyspotter od české firmy Modelárna Liaz. Tehdejší náměstek ministryně obrany, František Šulc, byl bývalým jednatelem Liaz. Ministerstvo vysvětlilo svoje chování tím, že podpořilo český průmysl a nákup lze uskutečnit bez výběrového řízení, protože byla využita zákonná výjimka.

Nepřímé obcházení výběrových řízení

Přímé zadávání zakázek je možné, pokud Ministerstvo obrany nebo Armáda ČR (AČR) dostatečně zdůvodní, proč je konkrétní typ vybavení nejvhodnější. Podrobné zdůvodnění zakázek nemůže být vždy plně zveřejněno, aby nedošlo k ohrožení obranyschopnosti České republiky. I přesto je

komunikace ministerstva ohledně výbrojovacích projektů dlouhodobě žalostná.

Bez soutěže MO nakoupilo například belgické kulomety MINIMI. Nákup v roce 2022 zprostředkovala česká firma CB Servis Centrum, stejná firma, která měla AČR dodat několik desítek kulometů i před deseti lety. Tehdy ministerstvo obchod zastavilo z důvodu vysoké ceny.

První nákup kulometů proběhl v roce 2013 skrze nákupní agenturu NATO (Support and Procurement Agency, zkráceně NSPA), která podle jejich vlastních slov organizuje mezinárodní srovnávání nabídek, aby dosáhla té nejlepší ceny. Jsou známy případy, kdy byly nákupy skrze NSPA v některých případech o třetinu levnější než přímo od dodavatele, avšak není běžné s NSPA uzavírat rámcové smlouvy.

Rámcová smlouva byla uzavřena až v roce 2021 se společností CB Servis Centrum, která byla dodavatelem i v nákupech v roce 2013 a v roce 2016 skrze evropskou agenturu. Právě nevyužití rámcové dohody kritizoval Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ) ve zprávě z kontroly pořizování výbroje českou armádou.

V této zprávě NKÚ zkontroloval nákupy podle osmi smluv uzavřených mezi lety 2017 až 2020. Hodnota těchto nákupů přesahovala 3,1 miliardy korun, z toho 0,1 % obnosu využilo ministerstvo neúčelně.

Problémy s plánováním se však netýkají jen nákupů výbroje, ale i její následné údržby. V roce 2021 dostali vojáci k dispozici osobní terénní auta, která byla poruchová a smlouvu o údržbě muselo MO zařídit až dostatečně.

Tyto a další příklady ukazují nutnost koncepčního přístupu k akvizicím nejen na úrovni strategických dokumentů Ministerstva obrany, které definují, jaké schopnosti má Armáda ČR mít, ale také nutnost koncepčního přístupu na politické úrovni.

Bez dlouhodobé podpory financování armády, včetně předvídatelného rozpočtu na roky dopředu, napříč politickým spektrem, lze jen obtížně strategicky přistupovat k akvizicím. Kvalitní dlouhodobé plánování tak může vést nejen ke zlepšení celého procesu, ale v důsledku i k jeho zefektivnění, zlevnění, ale i zmenšení korupčních rizik.

Předcházet korupci a vymáhat pravidla

Globální protikorupční síť Transparency International dlouhodobě upozorňuje na to, že obranný průmysl je náchylný ke korupčním rizikům, ať je to nákupem nekvalitního vybavení nebo netransparentností samotného procesu.

A new report by @TI_Defence & @transparencyUSA investigates over 400 cases of diversion across 70 countries and shows how corruption, including bribery, embezzlement, and abuse of authority, serves as a key enabler of illicit arms flows.

➡ Check it out! <https://t.co/Mnu0Uqpnyt> pic.twitter.com/XSLTazmMiH

— Transparency International (@anticorruption) April 20, 2025

Korupční rizika ve zbrojním sektoru jsou celosvětovým problémem a týkají se nejen České republiky. Podle posledního Indexu protikorupční odolnosti zbrojních firem (DCI) z roku 2020, ve kterém se posuzují veřejné závazky k transparentnosti a omezování korupce u 134 největších světových zbrojních společností, pouze 16 z hodnocených společností vykazuje vysokou míru závazku boje proti

korupci.

Výsledky českých zbrojních společností ze stejného roku najdete na našem speciálním webu.

„Tam, kde se ve státní správě vyskytuje velké množství finančních prostředků, tam je zvýšené riziko korupce. To platí i pro zbrojní akvizice. Ba co víc, právě dodávka nekvalitního materiálu skrze zakázku získanou korupcí má o to větší riziko, že může způsobit ztráty na lidských životech a přeneseně tak představuje i riziko pro bezpečnost státu,“ varuje Marek Chromý.

Česká kancelář TI zveřejnila seznam doporučení jak pro vládu, tak zbrojařské firmy, jak předcházet korupci již v roce 2016 v Indexu protikorupční odolnosti zbrojařských firem v ČR.

Nejkritičtějšími aspekty při zavádění protikorupční agendy nadále jsou:

- Nedostatečné osobní závazky ze strany vedení deklarující protikorupční ráz společnosti.
- Nedostatek kvalitních protikorupčních školení.
- Přílišná formálnost protikorupčních programů.

Pokud vláda chce zajistit efektivní a transparentní využití miliard směřujících na obranu, musí zavést taková závazná protikorupční opatření, která budou reflektovat geopolitický kontext, ze kterého potenciální dodavatel pochází, a předcházet tak možné korupci v důsledku nedostatečných opatření ze strany dodavatele, a pravidelně školit jak státní správu, tak zbrojařské firmy.

Zároveň by Ministerstvo obrany mělo požadovat veřejný protikorupční závazek od všech firem, s nimiž uzavírá smlouvy, a skutečné plnění tohoto závazku vymáhat. To jde také ruku v ruce s nutnou podporou protikorupčních mechanismů, ať už na straně Ministerstva obrany, ale i zbrojních firem.

„V neposlední řadě je pak nutné zlepšit komunikaci směrem k veřejnosti tak, aby nemohlo dojít ke vzniku pochybností o nedostatečně transparentních procesech na Ministerstvu obrany, nebo o nestandardních osobních vztazích mezi vrcholnými představiteli bezpečnostního aparátu a zástupci soukromých společností,“ apeluje Marek Chromý.

Tato opatření pomohou k nastavení transparentnějšího a ke korupci méně náchylného prostředí dopadajícího nejen na samotné Ministerstvo obrany a veřejné rozpočty, ale také na společnosti pohybující se v obranném průmyslu.

<https://www.transparency.cz/navyseni-rozpocetu-na-obranu-musi-jit-ruku-v-ruce-s-posilenim-transparentnosti>